

İRLANDA TİYATROSUNDA SEAN O'CASEY'NİN YERİ

İng. Ok. Seçil BÜKER

1. İRLANDA TİYATROSUNA TOPLU BİR BAKIŞ

1.1 İlk çağlardan on dokuzuncu yüzyıla dek İrlanda'da tiyatronun yeri

İsa'dan önce 350 yıllarında Keltler İrlanda'ya yerleştiler ve Kelt egemenliği üstünlük kazandı. Bu toplumda putataparlık yaygındı. «Druidism» denen dinin temelinde halkın inandığı tılsımlar ve büyüler vardı. Destanlar ve masallar «File» denen ozanlar tarafından okunuyordu. Anlatımın eylemden önemli olması tiyatro sanatının doğmasını engelliyordu, çünkü tiyatro sanatı için öykünme, dolayısıyla eylem gerekliydi. Tiyatronun İrlanda'da gelişemesinin bir nedeni de İrlanda'da çağlar boyunca siyasal kargaşanın sürmesidir. Hıristiyanlığın İrlanda'ya yayılması ile Latin ve Gael dilleri önem kazandı, bu dillerle yazılı yazın'ın (edebiyatın) temeli atıldı. (Çapan, 1966:9-10). 1603 yılında İngiltere'nin İrlanda'yı egemenliği altına alması, Cromwell'in savaşta yararlık gösteren askerlerine İrlanda'da toprak vermesi, ülkede mezhep kavgalarının çıkmasına yol açtı. Katolik İrlanda'yı Protestanların yönetmesi huzursuzluk yarattı.

Ortaçağda İrlanda'da dinsel oyunların oynandığını görüyoruz. İlk tiyatro 1635'te açılmış, İngiliz tiyatroları kapanırken kapanmıştı. Restorasyondan sonra Orange Street Theatre açılmış, on sekizinci yüzyıla dek izleyici çekememiştir. Oyunlar ve oyuncular Londra'dan gelmekteydi. Bu tiyatro on sekizinci yüzyıl sonlarına doğru kapanmıştır. Sonradan Crow Street ve Theatre Royal'ın açıldığını görüyoruz, ama bu tiyatrolar da tutunamıyorlar. Abbey Tiyatrosu kurulmadan önce, İngiltere'den gelen gezici tiyatro toplulukları Dublin, Belfast ve Cork'ta «melodram»lar, «fars»lar ve müzikli oyunlar oynuyorlardı. Bu toplulukların İrlanda tiyatrosuna katacak yeni şeyleri olmadığı gibi, sanat gücünden de yoksundular. Oyunlarda düşünce ögesi yoktu. İrlanda tiyatro tarihine baktığımız zaman on dokuzuncu yüzyılın sonuna dek ülkede ulusal tiyatronun kurulmadığını görüyoruz. Sonradan Lady Gregory ve Yeats gibi öncülerin çalışmaları ile ulusal tiyatro kurulabilmiştir.

1.2 On dokuzuncu yüzyılda gerçekçilik akımı

On dokuzuncu yüzyıl insanlık tarihinde ikinci bir «Rönesans» olmuş, eskiyen duvarlar yıkılmış, insanlık yeniden dirilmiş ve kendine gelmiştir. Bu yüzyılda bilime ve deneye verilen önem artmış, yeni buluşlar olmuştur. Darwin, Lamarck, Bernard, Freud, Comte gibi bilgin ve düşünürlerin ortaya attıkları düşünceler dünyanın çehresini değiştirmiştir. Bilimdeki bu değişim tiyatroyu da sarmıştır, çünkü tiyatro zamanın felsefi düşüncesini yansıtan bir ayna olduğu gibi, tüm sanat kollarının birleşerek ortaya çıkardıkları bir bütündür. Bu yüzyılda Comte insan düşüncesinin üç evreden geçtiğini söylemiştir: Dinsel (théologique), doğaötesi (métaphysique), olgucu (positif) dönemler. Olgucu dönemde toplumsal olaylar bilimsel yolda açıklanır. Bilime ve deneye dayanmayan hiçbir şey doğru olarak kabul edilemez. 1873'te Zola **Thérèse Raquin** adlı romanının önsözünde çağdaşlarını doğalcılık (naturalism) akımına çağırıyordu (Nutku, 1963:27). Bu yüzyılda olgucu anlayış tiyatroyu da sarmıştır. Romantiklere bir tepki olarak ortaya çıkan doğalcılığın öncülerinden André Antoine 1887'de Théâtre-Libre'i, Otto Brahm 1889'da Freie Bühne'yi, J.T. Grein 1891'de Independent Theatre'i kurmuşlardır. Yeni akımın öncülerinin amaçları gerçekçi bir tiyatro kurmaktı. Tiyatro tarihinde devrim yaptılar, oyunculuktan sahneye koyuculuğa dek tiyatroya yeni bir anlayış getirdiler.

1.3. Öncüler ve Abbey Tiyatrosunun kurulması

1898'de W. B. Yeats'in Lady Gregory ile buluşup İrlanda tiyatrosunun geleceğini konuşmaları ve ülkelerini gerçekleştirmek için çareler aramaları İrlanda ulusal tiyatrosunun tarihi bakımından çok önemlidir (Robinson, 1939:12). İki de düşüncelerini tartışabilecekleri bir tiyatronun özlemini çekiyorlardı. Onlar Kelt yazınının öneminde birleşiyorlardı. Eski destan ve masallardaki salt İrlanda'ya özgü duygular onlar için çıkış noktasıydı. Ulusal tiyatroyu bir siyasal propaganda aracı yapmak niyetinde değildiler. Gerçeği görüyor, çekinmeden yazıyor ve ulusçuluk akımına kapılıp halkın acılarını göremeyen, ulusçuluğun sokaklarda söylev verip bağırarak olduğunu sanan yalancı kahramanlarla alay ediyorlardı.

1898'deki toplantıda Dublin tiyatrosunda Edward Martyn ile Yeats'in oyunlarını sahneye koymaya karar verdiler. Böylece Irish Literary Theatre kurulmuş, Abbey Tiyatrosunun da temeli atılmış oldu. Yeats ile Lady Gregory yazdıkları bir mektupta düşüncelerini şöyle açıklıyorlardı:

Her yılın baharında Dublin'de bir takım Kelt ve İrlanda oyunları sahneye koymak istiyoruz. Sanat değerleri ne olursa olsun, bu oyunlar bir Kelt ve İrlanda tiyatro edebiyatının temellerini atmak gibi yüksek bir düşünceyle yazılmış olacaktır. İrlanda'da beğenisi soysuzlaşmamış, güzel konuşma sanatına bağlılığı yüzünden dinlemeğe alışkın bir seyirci topluluğu bulacağımızı umuyoruz. İrlanda'nın şimdiye kadar dile getirilmemiş derin düşünce ve duygularını sahnede canlandırmak isteğimizin bize hoşgörülük ve İngiliz tiyatrolarında rastlanmayan bir deneme özgürlüğü sağlayacağına inanıyoruz. Böyle bir özgürlük olmadan hiçbir sanat ve edebiyat hareketi başarıya erişemez (aktaran Çapan, 1966:27).

Irish Literary Theatre, Martyn'in **The Heather Field**, Yeats'in **The Countess Cathleen** adlı oyunlarını 8 Mayıs 1899'da sahneye koydu. Yeats **Countess Cathleen**'de ülkesinin kurtuluşu için ruhunu satan bir kadının öyküsünü anlatıyordu. Dindar İrlandalılar oyuna büyük tepki gösterdiler. Oysa İngiltere'den gelen eleştirmenler oyunu övdüler. İlk üç yılın sonunda Lady Gregory oyunları daha sık sahneye koymak ve halka göstermek için bir tiyatro kurmalarının gerekli olduğunu söylüyordu. Yeats şunları ileri sürdü:

1. Tiyatroyu dūşünsel bir heyecanlanma yeri yapacak oyun-ları yazmak ya da bulmak.
2. Söze hareketten daha çok önem vermek.
3. Seçilen oyunun öz ve biçimi ile dūşünsel ve erkekçe olma-sına dikkat etmek. Oynayışı yalınlaştırmak, dikkati sözler-den uzaklaştıran herşeyi bir yana bırakmak, anlatımda ses ve ellere önem vermek.
4. Dekorların, giysilerin biçim ve renklerinin de yalınlaşma-sını sağlamak, sahneye gereksiz hiçbir şey bırakmamak (ak-taran Çapan, 1966:29).

Yeni oyuncular ararken Frank ve William Fay adlı iki kardeşin oyunculuklarını beğenip aralarına aldılar. 1902-1903'te Molesworth Hall'da sekiz oyun sahneye kondu. J. M. Synge'in oyunları oynan-dı, o da tiyatro hareketine katılmış oldu. Topluluğun Londra'da verdiği oyunları İngiliz basını övgüyle karşıladı. Miss Horniman adlı bir İngiliz kadının parasal katkısıyla 1904'te Abbey Tiyatrosu kuruldu. Tiyatro 27 Aralık 1904'te perdelerini açtı.

Halkın gerçeklerini dile getiren bu tiyatro aslında Yeats'in istediği tiyatro değildi. Yeats oyunlarında düş dünyasına gider, gerçek yaşamı yansıtmaz. Ama İrlanda tiyatrosunu, onun kutsal-lığına tepki gösterenlere karşı her zaman savunmuştur.

Abbey Tiyatrosunun benimsediği ilkeler Fransa'da André Antoine'ın yaymaya çalıştığı ilkeler doğrultusunda idi. Antoine gibi Lady Gregory ile Yeats de yerli oyun yazarlarını destekliyor-lar, onların yetişmelerine yardımcı oluyorlardı. Oyunculuğu do-ğal bir duruma soktular. Romantik oyunculuktaki aşırılık, yerini ölçüye bıraktı. Yavaş sesle etkili konuşmak önem kazandı. Yıldız oyunculuk ortadan kalktı. Büyük rol küçük rol ayrımı olmadan tüm oyuncular üzerlerine düşeni yaptılar. Böylece İngiltere'deki oyunculuktan değişik, çok daha doğal bir oyunculuk ortaya çıktı. Abartılmamış bir oyunculuktan bu. Oyuncular en küçük şeyin bile önemsenmesi gerektiğini öğrenmişlerdi.

Sahne düzeni ve giysiler yalın ama güzeldi. Özellikle gerçeğe uygun olmalarına dikkat ediliyordu.

Oyunlar gerçekçi bir anlayışla sahneye konuyordu. Oyunların dili halk diliydi. Gregory ile Yeats oyunlarını batı köylülerinin dili

ile yazdılar. Yerli dili kullanma geleneği bugün de İrlanda tiyatro yazarlarınınca sürdürülmektedir. Oyunlarına konu seçerken kendi kaynaklarından yararlandılar. Yazdıkları kendi sorunları, kendi ülkeleri ve gerçekleriydi.

Yeats *Advise to Playwrights*'ta «tiyatro için gerekli olan öge yaşamın bir eleştirisini yapmak ve tutucu sanat görüşlerinden sıyrımaktır» diyordu. Yeats bu tümce ile hem İrlanda tiyatro hareketinin temelinde yatan düşünceyi belirtiyor, hem de bu hareketi «Kelt Rönesansı» diye adlandırabileceğimizi kanıtlıyor. İrlanda'da düşünce özgürlüğüne önem veren bir tiyatro kurulmuştur artık.

2. SİYASAL DURUM

Sean O'Casey ve oyunlarına geçmeden önce İrlanda'nın bağımsızlığa kavuşmak için gösterdiği çabalara ve o günlerin siyasal kavgalarına bir göz atmak gerekiyor, çünkü İrlanda tiyatro hareketine katılan O'Casey'yi incelerken onun oyunlarının siyasal durumla sıkı bir ilintisi olduğunu, oyunlarında İrlanda iç savaşının yansıdığını, acı gerçeklerin verildiğini göreceğiz.

Beşinci yüzyılda Hıristiyanlık İrlanda'da Saint Patrick adlı bir din adamının da çabalarıyla yayılmaya başladı. Hıristiyanlık Avrupa'da bir din birliği sağlamıştı. Ama VIII. Henry'nin İngiltere'yi Protestan yapması ve İngiliz Protestanlarının Katolik İrlanda'ya yönetici olarak gitmeleri İrlanda'da iki ayrı kültürün doğmasına yol açtı. Ülke yıllar boyunca bu iki kültürün mezhep kavgalarına sahne oldu. İngiliz baskısı altında yıllarca ezilen İrlanda için on dokuzuncu yüzyıl bir uyanma ve diriliş çağı oldu. 1848 Fransız devriminin ve Amerikan bağımsızlık savaşının da etkisiyle yeni düşünceler doğdu, ülkenin çeşitli yerlerinde özgürlük için kıpırdanmalar başladı. Onlar sömürdüklerinin ve baskının bilincindeydiler ve kurtulmak istiyorlardı. 1798'de İngiltere'ye bağlı Grattan Parlamentosu'na karşı ayaklanmada başarı sağlanamadı ve 1800'de İrlanda Parlamentosu İngiliz Parlamentosuyla birleştirildi. Toprak sahiplerinin Katolik köylülere baskısı gün geçtikçe artıyordu. Daniel O'Connell İrlandalıların ilk Katolik önderi oldu. Halkı uyarmaya çalıştı, onları siyasa ile ilgilenmeye, özgürlük uğruna savaşmaya, ayaklanmaya çağırdı. Bu sırada İrlanda'da büyük bir kıtlık başlamıştı. Halk güçlük içindeydi. Genç İrlanda Par-

tisi silahlandı, ülkenin çeşitli yerlerinde ayaklanmalar oluyor, ama sonuca varılamıyordu. Kutsal ülkü uğruna Katolik köylülerle bazı Protestanlar birleşerek Fenian ayaklanma hareketini hazırladılar (Gwynn, 1924:22). Parnell ve onu destekleyen Gladstone'un İrlanda bağımsızlık savaşına katkıları küçümsenemez. Parnell içişlerinde bağımsız bir ülke istiyordu. 1903'te toprak yasası tasarısının kabul edilmesiyle İrlanda köylüsü toprak sahibi olma hakkını kazandı. Birçok güçlüklerden sonra 1914'te İrlanda'nın içişlerinde bağımsız olmasını İngiliz Parlamentosu onayladı. Aynı yıl başlayan Birinci Dünya Savaşı kendi kendini yönetme işini engelledi. İrlandalı askerler İngiliz birliklerine katıldılar. Kuzey İrlanda İmparatorluktan ayrılmayı düşünmüyordu. Dublin'de kurulacak bir meclisi tanımayacağını da açıklamıştı. Oysa güneyde Cumhuriyetçi İrlanda Kardeşliğinin yanında İrlanda İşçi Partisinin kurduğu Yurttaşlar Ordusu bağımsızlık savaşı için hazırlanıyordu. Sözü edilen iki örgüte bağlı birlikler 1916 Paskalyasında ayaklandılar. Cumhuriyetçi İrlanda kardeşliği adına Pearse, Yurttaşlar Ordusu adına James Connolly cumhuriyeti ilan ettiler. İngiliz birlikleri çıkarma yaparak ayaklanmayı bastırdılar. 1917'de Griffith adlı bir avukatın önderliğinde Sinn Féin hareketi başladı. Griffith İrlanda halkını İngiliz baskısına karşı silahsız bir savaşıma çağırıyordu. 1916 ayaklanmasından sonra siyasi bir örgüt olarak da önem kazanan Sinn Féin hareketi 1917'de seçimleri kazandı. 1919'da İrlanda Meclisindeki üyeler Özgür İrlanda Devleti'nin kuruluşunu ilan ettiler. Aynı yıl Lloyd George Kuzey İrlanda'nın İmparatorluğa bağlı kalmasını sağlayacak yasayı Parlamentaoya onaylatır. Devrim hükümetinin Lloyd George'la görüşmek üzere yolladığı temsilciler cumhuriyet düşüncesinde direnmezler ve İrlanda'nın İngiliz Uluslar Topluluğu'na bağlı kalmasını isteyen Lloyd George'un koşullarını benimserler. Bu sırada devrim hükümetinin başkanı olan De Valera bu karardan dolayı kınanır ve başkanlıktan ayrılır. Ardından Griffith Özgür İrlanda Devleti'nin ilk başkanlığına seçilir. 1949'da cumhuriyet ilan edilir ve ülke bağımsızlığına kavuşur. Tüm bu olaylara karşın İrlanda'nın sorunları günümüze dek sürmüş, onlara çözüm bulunamamıştır. Altı il Kuzey İrlanda olarak ayrılmıştır. Katolik Protestan çatışmaları sürüp gitmektedir.

Savaş yıllarında çekilen acıları, gerçek kahramanları rahatlıkla oyunlarına koyan Abbey Tiyatrosu yazarları zaman zaman şimşekleri üzerlerine çekmişlerdi. Onlar tiyatrolarını siyasi çıkar

ve propaganda aracı olarak kullanmadılar. İrlanda halkının gerçeklerini olduğu gibi yazmaktan çekinmediler. Abartılmamış yalın gerçeği vermeyi amaç edindiler. Tiyatroları bir düşünce tiyatrosu, gerçekleri yansıtan bir ayna oldu. Böyle bir tiyatro kurdukları için Yeats, Lady Gregory, Synge her zaman övgüyle anılacaklardır.

3. SEAN O'CASEY: YAŞAMI VE YETİŞTİĞİ ÇEVRE

Sean O'Casey 1880'de Dublin'de çok yoksul bir ailenin on üçüncü çocuğu olarak doğdu. Gözünü açtığı ev, o zamanlar birçok insanın birlikte oturduğu, oda oda kiraya verilen on sekizinci yüzyıldan kalma bir yerd. Bu kötü koşullarda yaşayan daha birçok insan vardı Dublin'de. O'Casey küçük yaşta babasını yitirmiş, çeşitli nedenlerle öğrenimini sürdürememişti. Yaşamı boyunca kendi kendini eğitti. Evde kurduğu küçük kitaplığında Shakespeare, Keats, Shelley, Dickens gibi İngiliz yazarlarını okuyor, kendi kendini yetiştirmeye çalışıyordu. Bu arada da işçilik yaparak yaşamını sürdürüyordu. Ulusçu kahramanların özgürlük, bağımsızlık, kan dökme gibi büyük sözler ettikleri sırada O'Casey, yine bir İrlandalı olan çağdaşı Shaw gibi ekonomik özgürlüğün insanların yaşamını sağlayan tek önemli öğe olduğuna inanıyordu. O'Casey bu yargısında haklıydı, çünkü o yoksulluk içinde yüzen, kendi dertleriyle başbaşa bırakılmış işçi sınıfının içinden çıkmıştı. Kuru sözlerle hiçbir şey elde edilemeyeceğini biliyordu. Bu sırada Larkin işçileri örgütlemek istiyordu. Çeşitli grevler düzenliyor, gerçekleri duyurmaya çalışıyordu. Sendikacıların karşısına kilise ve anamalcılar (kapitalistler) çıkıyor, onları engellemeye çalışıyorlardı. Papazlar işçileri işlerine dönmeye çağırıyorlardı. Anamalcılar ve kilise toplumsuluk akımını ve işçilerin başkaldırmasını İngiliz yönetiminden daha tehlikeli buluyorlardı. Bu arada Kuzey, Güneye karşı çıkıyordu. Bir yandan da çağlardır süren Katolik Protestan kavgası vardı. O'Casey bu kavgaları yakından görmüş, yargıcını vermişti oyunlarında. Polis işçi hareketlerine ateşle yanıt veriyordu. Larkin 1909'da İrlanda Taşit İşçileri Sendikasını kurdu. O'Casey bu sendikaya girerek çok kısa bir sürede Larkin'in yardımcılarında biri oldu. Sendika İrlanda Yurttaşlar Ordusunu (Irish Citizen Army) kurdu. O'Casey ordunun sekreterliğine getirildi. İrlanda Gönüllüleri (Irish Volunteers) adı altında örgütlenen ulusçular

Yurttaşlar Ordusunu kendilerine katmak istiyorlardı. Oysa İrlanda Gönüllüleri arasında sendikacılığa karşı kişiler vardı. O'Casey bu tür kişilerin örgüte sızmasını engellemeye kalkışınca öbür üyelerle arası açıldı ve Yurttaşlar Ordusundan ayrılarak Amerika'ya gitti. Sendikacılık hareketi O'Casey için düş kırıklığı olmuştu. Bu iç savaş karışıklığı sırasında O'Casey deney kazanıyor ve yazar olmaya hazırlanıyordu. Bağımsızlık elde edilmiş, ama sorunlar bitmemişti. Kimileri İngiliz Uluslar Topluluğuna bağlı İrlanda Devletini, kimileri ise İrlanda Cumhuriyetini kurmak istiyorlardı. Bu tür bir iç savaş ortamında yazarlığa başlayan O'Casey'nin oyunlarına konu olarak iç savaş seçmesi doğaldı.

Bir tarım ülkesi olan İrlanda sanayileşmenin etkisi altında kalmış ve köylerden kentlere akın başlamıştı. Bu akın kenar mahallelerde yoksul halkın çoğalmasına yol açtı. Bu durum İrlanda için ciddi bir sorundu. O'Casey köy gerçekçiliğine karşı kent gerçeklerini ele alan tiyatronun temsilcisi oldu (Robinson, 1939:149). Oyunlarında varsılların süslü salonlarını değil, yoksul mahallelerdeki tek odalı evleri betimledi.

Gençliğinde toplum sorunları ile ilgilendiği gibi Kelt yazınıyla da ilgilenmiş, Kelt dilini öğrenmişti. Bu sırada Lady Gregory, Yeats ve Martyn'in önderliğinde tiyatro hareketi başlamıştı. Okula gitmeye olanak bulamamış yoksul bir işçi olan O'Casey bu harekete katılmak cesaretini gösteremiyordu. Eğitimi Dublin'in kenar mahallelerinde kendi halkı arasında yapmıştı. Gerçekleri iyi görüyor, çağının sesini dinliyordu. Ülkesi için toplumculuğun gerekli olduğuna inanmıştı. Sonradan insanların iki yüzlülüğünü, çıkarlarını üstün tutmalarını görerek düş kırıklığına uğrayacaktı. Robinson'a göre (1939:151) onun gözlemleri bir Anglo-Saxon insanıninki gibi değil, bir Akdeniz insanıninki gibidir. Gözlemlerinden sürekli yararlanır. Kişilerini yaşamdan alır, onları oldukları gibi gösterir.

Kırk yaşından sonra yazarlığa başlayan O'Casey önce sendika gazetesinde yazılar yayımladı. İlk iki oyunu Abbey'ye kabul edilmedi. Ama Lady Gregory ile Robinson onunla ilgilendiler. Kişilerini iyi yarattığını anlamışlardı. Çalışmalarını sürdüren O'Casey'nin 1923'te yazdığı **Shadow and Gunman** adlı oyunu Abbey tarafından kabul edildi. Sinn Féin yanlıları ile İngilizler arasındaki 1920 çatışmalarını ele alan oyun başarılıydı. İkinci oyunu **June**

and the Paycock onun oyun yazarlığındaki gelişmeyi açıkça gösterir. 1926'da yazdığı **The Plough and the Stars** büyük gürültülere yol açtı. Bu oyunda O'Casey sözde kahramanların sokaklarda söylev çekerken, acı çeken analardan, çocuklardan habersiz olduklarını, yurtseverlik ve ulusçuluk anlayışlarının ne denli boş olduğunu gösterir. Sahnede sarhoş bir fahişenin görünmesi, İrlanda bayrağının meyhaneye sokulması bağnazları çileden çıkardı. İrlanda bağımsızlığına kavuşmuştu, ama Katolik kilisesi ülkede etkisini sürdürüyordu. Tecimle uğraşan esnaf varsıl bir sınıf olmuştu. Bu toplum sanatçıları koruyacak, eğitim görmüş bir toplum değildi. Bunun üzerine birçok İrlandalı aydın gibi O'Casey de İngiltere'ye gitmeye karar verdi. 1928'de yazdığı **The Silver Tassie**'yi Yeats geri çevirdi. İşin acıklı yönü bu oyunu kabul etmemekle Abbey Tiyatrosu Katolik kilisesi ile ulusçulara karşı yenilgiye uğruyordu. Düzenli bir toplum kuramamış ülkelerde tiyatronun soysuzlaşmadan ayakta kalabilmesi gerçekten olanaksız görünüyör.

O'Casey'nin ilk oyunları tez oyunları değildir. Yazarın şu ya da bu yolla gerçeği değiştirmek için öne sürdüğü görüş yoktur. Bu oyunlarında gerçekleri vermekle yetinir. Yalnız gerçekleri alaylı bir dille verir. Güldürü sayesinde oyunları kuru gerçekleri veren oyunlar olmamıştır. Alay etmek onun için öfkesinden arınma olmaktadır.

Ülkesinde kurulan cumhuriyetin halkçı nitelik taşınamaması ve **The Silver Tassie**'nin geri çevrilmesi onu düş kırıklığına uğratmıştı. Üstelik anamalcı düzen tüm Avrupa'yı sarmıştı. 1933'ten sonra yazdığı oyunlarda, Dublin'den uzak olmasına karşın, Dublin'i ve İrlanda'yı ele almaktan vazgeçmedi. Yalnız ikinci döneme rastlayan bu oyunlarda toplumcu görüşün etkileri görülür. Önceki oyunlarının öğretici ya da propagandacı olmamasına karşın, ikinci dönemdeki oyunlarında tartışmalar açar, belli bir görüşü savunur. Toplumcu görüşün propagandasını yapma eğilimindedir. **The Stars Turns Red** ile **Oak Leaves and Lavender** bu türdeki oyunlarına örnektir. Propaganda amacı ile yazılmış bu oyunlarda güldürü havası yoktur. İlk oyunlarında İrlanda toplumunun bozuk düzenine, bağnazlara, sözde ulusçulara karşı çıkar ve onlarla savaşır. İkinci dönemdeyse anamalcı düzene savaş açmıştır. İnsanlığı daha mutlu yarınlarda görmek istemiş, Dublin'in dışına çıkarak, tüm insanları ilgilendiren genel sorunlara değinmiştir.

4. JUNO AND THE PAYCOCK

4.1. İrdemler (Temalar)

1926'da Hawthornden Armağanı alan oyunun* konusu İrlanda iç savaşıdır. Bu iç savaş babayı oğula, kardeşi kardeşe düşürmüştür. Oyunda Boyle ailesi betimlenir. Juno anne olarak evin temel direğidir. Kırk beş yaşında olmasına karşın, yorgun yıpranmış bir yüzü vardır. Her zaman ayakta durmakta, tüm güçlülere dayanmaktadır. O'Casey Juno ile İrlandalı bir işçi kadının gücünü, erkeklerin anlayamadığı, yapamadığı şeyleri nasıl yaptığını gösterir. Oyun boyunca onu hep bir şeyler yapma çabası içinde olan bir insan olarak görürüz. Juno gibi bir ana üzerinde durması O'Casey'nin toplumda kadına verdiği önemi gösterir. Toplum ayakta tutan, güçlülere göğüs geren yiğit analardır. Juno, adını aldığı tanrıça gibi, kocasının yaptıklarını düzeltmektedir. En kötü durumda bile sağduyusunu yitirmeden karar verebilir. Gerçek kahramanlar kimlerdir? Sokaklarda söylev verip ardından insanları sürükleyenler mi, yoksa vatan için sokak çarpışmalarında ölenler mi? Gerçek vatansaverler bu insanlar mıdır? Hayır, diyor O'Casey, gerçek kahramanlar her güçlülüğün karşısında ayakta duran, vatan için ölmeyi değil, daha güç olan yaşamayı yeğ tutan İrlandalı analardır. Onlar gerçeği gören, boş umutlara kapılmadan kendilerine düşen görevleri yapan, gerçeğin ve sorumluluklarının bilincinde olan insanlardır. Gerçek acıyı duyan onlardır. O'Casey gerçekleri gösterirken sözde kahramanlarla kıyasıya alay eder. Yiğit anaların acılarını öğrensinler diye gerçeği olduğu gibi sahnede gösterir. Doğru olanı, yapılması gerekeni yapan, oğlu Johnny gibi kahramanlar değil, Juno'dur.

Birinci perde açıldığı zaman Boyle ailesinin iki odalı evlerinin oturma odası görülür. Ev yoksul bir işçi evidir. Jack Boyle arkadaşı Joxer'la dışarıdadır. İlk sayfada yazar Juno'nun ağzından kocasını tanıtır. Boyle sorumsuz, içki düşkününü bir adamdır. Ardından Mrs. Tancred'ın Cumhuriyetçi oğlunun ölüm haberi gelir ve iç savaş izdemi belirir. Oğulları Johnny sokak çarpışmalarında bir kolunu yitirmiştir. Kızları Mary çalıştığı yerdeki greve katılmaktadır. Bu

(*) Türkçeye çevrilmiştir: **Dünyanın Düzeni**, çev. İrfan Şahinbaş. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı, 1965 (Modern Tiyatro Eserleri Serisi: 103).

clay bize İrlanda'nın ekonomik sorunlarını anımsatır. İlk üç sayfada yazar temel izdemleri verir ve yoksul aile tablosunu çizer. Juno çalışarak ailenin geçimini sağlamaktadır. Kocasının tavuskuşu gibi oradan oraya sürmesinden yakınıdır. Jack Boyle'a bir iş bulma umudu belirir. Juno buna çok sevinir. Herkesin «Kaptan» dediği Jack Boyle denizlerden söz etmektedir. Oysa Dublin'den Liverpool'a bir kömür şilebiyle gitmiş, bunun dışında denizle bir ilişkisi olmamıştır. İş bulma umudu belirlediği zaman da Jack Boyle ayaklarındaki ağrıdan yakınıdır. Çalışmamak için bin dereden su getirir. Onun bu sızlanması çok gülünçtür. Joxer'a şöyle der:

I don't think any of yous realize the state I'm in with the pains in me legs. What ud happen if I had to carry a bag o' cement?

(Ayaklarımdaki ağrının beni ne duruma soktuğunu hiçbirinizin anladığını sanmıyorum. Bir çuval çimento taşırsam ne olurum ben?)

Juno sorumsuz kocasının yükünü omuzlarına almak zorundadır. Oğlu Johnny ile konuşurken ikisinin dünya görüşlerinin ne denli ayrı olduğu ortaya çıkar. Johnny inançları için her tür özveride bulunabileceğini söyler. Juno böyle düşünmemektedir. Vatan için kolunu yitirip, çalışamaz duruma gelmeyi Juno kabul edemez. Yaşamak için savaşır o. Devrimciliği ilke edinmiş olan oğluna şöyle der:

Ah, you lost your best principle, me boy, when you lost your arm; them's the only sort o' principles that's any good to a workin' man.

(Kolunu yitirmekle en iyi ilkeni yitirdin oğlum, bir işçi için en gerekli ilkeyi.)

Bu sözler, onun okumamış bir işçi kadın olmasına karşın yaşam gerçeğini bildiğini gösterir. Yoksul bir aile için oğullarının kolunu yitirmesi çok şeydir, öimesi ise yıkımdır. İrlanda için yaşamlarını veren bu kahramanlar, İrlandalı ananın gördüğü bu gerçeği görememektedirler. Gerçeği gören gerçek kahraman analar ise her çeşit acıyı çok yakından tanımakta, yaşam için savaşmaktadırlar.

Birinci perdenin sonunda Bentham adlı bir öğretmen Boyle ailesine bir miras haberi getirir. Bu haber aileyi sevince boğar. Ha-

beri getiren Bentham'ın Mary ile ilgilenmesi Juno'yu çok sevindirir. Boyle bundan böyle değişeceğini, başka bir insan olacağını, Joxer'la ilişkisini keseceğini söyler ve «Sevgili Juno» diye bir şarık tutturur. Perde şarkı sesleri arasında iner.

İkinci perde açıldığı zaman aradan birkaç gün geçmiştir. Odanın düzeni de gelen miras haberi ile değişmiş, duvarlara ucuz resimler asılmış, yeni eşyalar alınmıştır. Perde açılır açılmaz Boyle'un «Joxer, Joxer» diye seslenip arkadaşını istekle çağırması bize birinci perdenin sonunda verdiği sözü anımsatır. Verdiği sözü tutmamıştır. Yine eski Jack Boyle'dur, miras haberi onu değiştirmemiş, yalnız kendine olan güvenini artırmıştır, artık Juno'nun söylenmeleri olmadan rahat rahat içebilecektir.

İkinci perdede bütün ev halkı mutludur. Mary ile Bentham'a evlenecekleri gözüyle bakılmaktadır. Komşularından Mrs. Madigan'ı ve Bentham'ı çağırarak bir eğlence düzenlerler. Eğlenceden önce Bentham'la Jack Boyle'un doğu felsefesi ve dini üzerinde konuşmaları, Jack Boyle'un bilgiçlik taslaması çok gülünçtür. Eğlence başlar, Mrs. Madigan ve Juno gösteriler yaparlar. Bu arada yeni aldıkları gramofon çalmaktadır. Joxer şarkılar söyler. Bu bilinçsiz mutluluk onların umutsuzluk ve yoksulluklarından doğmaktadır. Çektikleri acılardan sonra kendilerini eğlenceye vermişlerdir. Hiçbir şey yokmuş gibi gerçeklerden kaçarlar. Sözde mutludurlar. Yazar bu insanların bilinçsiz mutluluğunu çok ustaca çizmiştir. Eğlence sürüp giderken Mrs. Tancred'in oğlunun cenaze alayının geldiği duyulur. Birden eğlenceleri yarıda kesilmiş, Juno hüzünlülmüştür. Bitkin bir durumda Mrs. Tancred içeri girer. Onu yatıştır-maya çalışırlar. Mrs. Tancred şunları söyler:

... Mrs. Mannin', lost her Free State soldier son. An' now here's the two of us oul' women, standin' one on each side of a scales o' sorra, balanced be the bodies of our two dead darlin' sons. ... Mother o' God, Mother o' God, have pity on the pair of us!.. O Blessed Virgin, where were you when me darlin, son was riddled with bullets, when me darlin' son was riddled with bullets!.. Sacred Heart of the Crucified Jesus, take away our hearts o' stone... an' give us hearts o' flesh!.. Take away this murdherin' hate... an' give us Thine own eternal love!

(Mrs. Mannin' Özgür Devletçilerden olan oğlunu yitirdi. Şimdi biz iki yaşlı ana sevgili oğullarımızın cesetlerini saran üzün-

tüyle başbaşayız. ... Meryem Ana, Meryem Ana, sen bize acı! Sen yavruma kurşunlar saplanırken neredeydin, yavruma kurşunlar saplanırken neredeydin! Ey sevgili İsa, şu taştan yüreklerimizi al, bize insan yüreği ver. Şu ölüm saçan kını al, yerine kendi sonsuz sevgini ver!)

Eğlencenin arkasından birden gerçeğe dönmekle O'Casey yaşamda acıyla sevincin yan yana olduğunu gösterir. O'Casey halkın bilinçsiz mutluluğunu, kahramanların düş peşinde koşup yaşamlarını yitirmelerinin ne denli boş olduğunu bu perdede vurgulamıştır.

Johnny'nin Mrs. Tancred'in oğlunu küçük düşürür biçimde konuşması üzerine Juno şunları söyler:

He's gone, now—the Lord be good to him! God help his poor oul' creature of a mother, for no matther whose friend or enemy he was, he was her poor son.

(O öldü artık, Tanrım ona ve zavallı yaşlı anasına yardım et! Kimin dostu kimin düşmanı olduğu önemli değil, kadıncağızın biricik oğluydu.)

Juno komşularının acılarını unutup şarkı söylemelerinden, eğlenmelerinden yakınınca, Jack Boyle bütün sorumsuzluğu ile «bu işlerle uğraşmak devletin görevidir,» der. Juno da «her gün çevremizde kolunu, yaşamını yitirenler varken bu bizim sorunumuz değil de kimin,» der. Eğlenti yeniden başlar. Bu arada Mrs. Tancred'in oğlunun cenazesi büyük bir gösteri içinde geçer. Ulusçular zavallı bir ölüyü de kendi çıkarları için kullanmaktadırlar. O'Casey bu durumu gösterir sahnede.

Perdenin sonuna doğru genç bir adam gelerek Johnny'ye neden cezane törenine katılmadığını sorar ve Cumhuriyet Ordusunun ertesi geceki toplantısına gelmesini söyler. Tancred'in ölümünden onu sorumlu tutmaktadırlar. Johnny «İrlanda için yaptıklarım yetmez mi?» diye yakınır. Genç adam Johnny'ye

... no man can do enough for Ireland!

(Hiç kimse İrlanda için yeterince çalışmış sayılamaz.)

der. Uzaktan gelen ilahi sesleriyle ikinci perde kapanır.

İkinci perdeyle üçüncü perde arasında iki ay geçmiştir. Sahne düzeni ikinci perdedeki gibidir. Bentham Mary'yi terk etmiştir.

Mary iyi değildir, annesi onu doktora götürür. Doktor Mary'nin bebek beklediğini söyler. Taksitler ödenmediği için alacaklılar gelir. Vasiyetnamenin yanlış olduğu, paranın gelmeyeceği ortaya çıkar. Bu arada eski sevgilisi Mary'ye gelir, ama onun bebek beklediğini öğrenince dönmek ister. Onun bu davranışı karşısında Mary

Your humanity is just as narrow as the humanity of the others.

(Senin insanlığın da başkalarınınki gibi dar.)

der.

Acılar birbiri üstüne gelir. Tüm acıların üstesinden gelmeye çalışan Juno'dur. Bu arada Jack içmeye gitmiştir. Alacaklılar eşyaları götürürken Juno kocasını aramaya gider. Cumhuriyet Ordusundan iki üye gelerek Johnny'yi götürürler. Juno ile Mary bir saat sonra Johnny'nin ölüm haberini alırlar. Johnny kurşuna dizilmiştir. Mary acıdan kıvrılırken

Oh, it's throe, it's throe, what Jerry Devine says—there isn't a God, there isn't a God; if there was He wouldn't let these things happen!

(Jerry Devine'in söyledikleri doğru, doğru, Tanrı yok, Tanrı yok; eğer olsaydı bunların olmasına göz yummazdı.)

der. Juno kızının Tanrıyı yadsımasından korkarak yine Tanrıya sığınır:

Mary, Mary, you mustn't say them things. We'll want all the help we can get from God an' His Blessed Mother now! These things have nothin' to do with the Will o' God. Ah, what can God do agen the stupidity o' men!

(Mary, Mary, böyle şeyler söylememelisin. Bize şimdi beklediğimiz yardım ancak Tanrı ile Meryem Anadan gelebilir. Tanrının dileği ile bu işlerin ilgisi yok. İnsanların budalalığı karşısında Tanrı ne yapabilir ki!)

Ölüyü görmek için dışarı çıkarken, Mrs. Tancred'in ikinci perdede acıyla söylediği sözler, şimdi oğlunu yitirmiş Juno tarafından da söylenir:

What was the pain I suffered, Johnny, bringin' you into the world to carry you to your cradle to the pains I'll suffer

carryin' you out o' the world to bring you to your grave! Mother o' God, Mother o' God, have pity on us all! Blessed Virgin, where were you when me darlin' son was riddled with bullets, when me darlin' son was riddled with bullets? Sacred Heart o' Jesus, take away our hearts o' stone, and give us hearts o' flesh! Take away this murdherin' hate, an' give us Thine own eternal love!

(Seni doğurmak, bu yaşa getirmek için az mı acı çektim, Johnny, toprağa vermek için mi büyüttüm seni! Meryem Ana, Meryem Ana, sen bize acı! Sen yavruma kurşunlar saplanırken neredeydin, yavruma kurşunlar saplanırken neredeydin? Ey sevgili İsa, şu taştan yüreklerimizi al, bize insan yüreği ver! Şu ölüm saçan kini al, yerine kendi sonsuz sevgini ver!)

Bir an boş kalan sahneye Jack ile Joxer yalpalayarak girerler ve Jack

I'm telling you... Joxer... th' whole worl's... in a terr... ible state o'... chassis!

(Joxer... sana söylüyorum... bu dünyanın düzeni... adamakıllı bozuldu!)

der ve perde kapanır.

O'Casey barışseverdir. İç savaşın İrlanda'nın yoksul halkına yaptığı etkileri bildiği için bu izdemi vurgulamıştır. O'Casey «savaşın zaferi yalnız zayıfların ve yoksulların acı çekmesidir» der (aktaran Robinson, 1939:159). Ulusçu kahramanlar ölürken arkaalarında her çeşit acıya yalnız başına dayanacak analar bırakmaktadırlar. O'Casey kadının ve Juno'nun yanındadır. Çünkü toplumun gerçek kahramanları onlardır.

4.2. Kişiler

Bu oyunda, ilk oyunlarına göre oyun gücü daha çok artan O'Casey kişileri de daha iyi yaratmıştır. Bir Juno'yu, bir Jack Boyle'u bize kabul ettirdiğine göre kişilerini başarıyla çizmiştir diyebiliriz. Kişileri inandırıcıdır, çünkü gerçeğe uygundurlar. Acıları, sevinçleriyle gerçekten yaşayan kişilerdir. Juno'ya yalnız Dublin'in kenar mahallelerinde değil, herhangi bir kentin kenar mahallelerinde rastlayabilir, Juno'nun gösterdiği direnmeyi başka

bir işçi kadında da görebiliriz. Jack Boyle gibi sorumsuz, içki düşkününü bir erkek için de aynı şeyleri söyleyebiliriz. O'Casey kişilerini gerçek yaşamdan aldığını, onların iyi tanıdığı yoksul mahalle halkından olduklarını, kimilerinin adlarının da aynı olduğunu söylemiştir.

Kişileri tutarlıdır. Oyunun başında ne iseler sonunda da öyledirler. Juno baştan sona dek güçlü, ayakta kalan, yiğit bir kadındır. Jack Boyle ise tersine sorumsuz, meyhaneden çıkmak istemeyen bir adamdır. Kişilerin davranışlarında çelişki yoktur. Konuşukları dil, kenar mahalle halkının konuştuğu dildir. Baştan sona bu dil sürüp gider.

Bu oyunda doğalcı öğelerin ağır bastığını görüyoruz. Kişiler de doğalcı akıma uygundur. Doğalcı oyunlarda bir ya da iki kişi oyunun yükünü taşır, bunlar baş oyun kişileridir. Olaylar bu kişilerin çevresinde geçer. Bu oyunda Juno en önemli kişidir.

4.3. Teknik

O'Casey'nin üç perdelik bu oyunu doğalcı oyun kurallarına gülünç sahneler dışında uyar. O'Casey anlatmak istediği çevreyi hiç değiştirmeden sahneye getirir. Onların yaşamlarını olduğu gibi yansıtır. Gülünç sahnelerde ise alay gücünü gösterir. Kişilerin zayıf yönlerini alayla, güldürü havası içinde verir. Bu yöntemin etkisi büyüktür. Alay ederek, güldürerek insanlar eğitilebilir ve gerçekler yalın olarak ortaya çıkar. Güldürü sayesinde oyunları kuru gerçekleri veren oyunlar olmamıştır.

Simgelerden de yararlanan O'Casey, Mrs. Boyle'a «Juno» adını uygun görmüştür. Jupiter'in karısı nasıl kocasının yaptıklarına katlanıp, onun eksiklerini hoşgörürse, Juno da ana tanrıça gibi yücedir. İkinci önemli simge «Paycock»tur. Yazar Jack Boyle'a tavuskuşu anlamına gelen «Paycock» adını vermiştir. Bu iki önemli simge oyunun adıdır. Çehov'un **Martı*** adlı oyununda olduğu gibi, kılavuzkavram (leitmotiv) oyunun adı da olmuştur. O'Casey'nin simgesel yönünü görüp, ona simgeci bir yazardır diyeme-

(*) Türkçeye çevrilmiştir: 1. **Martı**, çev. Nihal Yalaza Taluy, Kemal Kaya. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı, 1944 (Rus Klasikleri: 5). 2. **Martı**, çev. Nihal Yalaza Taluy. İstanbul: Varlık, 1963 (Varlık Tiyatro Serisi: 10). 3. **Martı**, çev. Behçet Necatigil. İstanbul: Kent, 1963 (Yabancı Oyun Yazarları: no. 3).

yiz. Onun başka özellikleri de vardır. Evrim içinde olan bir yazarda çeşitli akımların özelliklerini görmek, doğal bir şey. O'Casey doğalcı akımın sınırlarında kalamazdı, oyun yazarlığı geliştikçe sanatını katkısız bırakamazdı. Önemli olan bugün de süren gerçekçi akımda çeşitli eğilimlerin göze çarpması. O'Casey'nin gerçekçiliği işte bu tür bir gerçekçilik. Gerçeği en iyi biçimde verebilmek için çeşitli dramatik öğeleri kullanıyor, oyunlarına bu öğeleri iyi yerleştirmesiyle de oyun yazma gücünü kanıtlıyor.

O'Casey acıklı ve gülünç öğeleri yaşamdaki gibi sahnede de birlikte göstermiş, oyun türü olarak acıklı güldürüyü (tragi-comedy) seçmiştir. Acı gerçekleri verirken, İrlanda halkının gülünç yönlerini de unutmayan yazar için acıklı güldürü en uygun türdür. Bu oyunda Juno acıklı güldürü kişisine en iyi örnektir. İkinci perdede kendini eğlenceye kaptıran Juno, Mr. Tancred'ın cenaze alayını görünce içi burkulur, sevinci yarım kalır. Biraz sonra eğlenmeye başlar, bu kez de cenazenin evin önünden geçmesi ile mutluluğu uçup gider.

Son perdede birçok acıklı olayın sıralanmasına karşın O'Casey yer yer gülünç olaylar gösterir. Joxer ile Jack Boyle'un davranışlarından doğan gülünç durumlarla acılar birbirine karışır. Acıklı güldürünün yararı «trajik uzaklık» denilen öğeyi sağlamış olmasıdır. Gerçeklerden ayrılıp güldürüye yer verince duygularına kapılmayan izleyici önyargı vermez, aklını kullanarak yargılar. Epik tiyatronun kurucusu Brecht'in yabancılaştırma etmeni bu işi sağlar. İzleyici gerçeklerin acılarına kapılmak üzereyken bir güldürü ile uyarılır. Onda acıma duygusu uyandırmaktansa, onun serinkanlılıkla doğru yargılar vermesini sağlamak çok daha iyidir. O'Casey bu yönüyle epik tiyatroya yaklaşmıştır. Epik tiyatrodaki duygusal baskı yok edilmeye çalışılır. Akıl ön plana geçmiştir. Yargı akılla verilecektir. Bunu sağlamak için de yabancılaştırma etmeninden yararlanır. Üçüncü perdede arka arkaya gelen acılardan sonra perdenin sonunda Joxer ile Boyle'un çok gülünç bir biçimde sahneye girmeleri son anda da izleyiciyi irkiltir ve uyarır.

Acıklı ile gülünçün yan yana olmasının bir yararı da bu denli acıklı olayları kapsayan oyunun «melodram» ya da «sentimental» olmamasını sağlamasıdır. Bu oyun, yaşlı gözlerle çıkılan bir oyun olmamıştır, bunu sağlayan O'Casey'nin gülünçle acıyı bir uyum içinde vermesidir.

Olayların örgüsü onun dramatik gücünün arttığına kanıtıdır. İlk oyunlarındaki yersiz uzatmalar kalkmıştır. Yazar iç savaş ve ona bağlı olayları, gerçekleri, ana izdeme bağlayarak işlemiştir.

O'Casey tiyatro dili için şiirsel dili yeğ tutuyordu. Ama onun istediği şiirin kendisi değildi. Şiirsel tiyatro dili için konuşma dilinden yararlanıyordu. O'Casey oyunlarında orta sınıf halkı konuşturarak, Dublin'de şiirsel dille konuşulduğunu ortaya koydu. Dublinliler argoyla karışık bir dil kullanıyorlardı. Yersiz abartmalar, eski deyimler, yanlış söyleyişler Dublin halk dilinin özellikleridir. Üstelik Elizabeth çağı İngilizcesinin güç ağır sözcükleri ve Kelt dilinin tümce yapısına göre kurulan İngilizce tümceler düşünülecek olursa, bu dilin ne denli canlı ve renkli olduğu ortaya çıkar. Yoksul halkın dili O'Casey'de şiirsel tiyatro dili oluyordu. Türkülerle din kitapları da halkın dilini etkiliyordu. Gençlik yıllarında okuduğu Tevrat ile İncil de O'Casey'nin dilini etkilemiştir. Büchner, Çehov, Lorca gibi O'Casey de şiirsel tiyatro dilini düzyazıyla yaratmıştır.

O'Casey'nin gerçeği vermek için ne denli istekli olduğunu oyunlarının geçtiği çevreler ve kişileri üzerine verdiği uzun açıklamalardan anlarız. O'Casey sahne düzenini açıkladıktan sonra, kişileri de tanıtır, kişilerin kendine özgü özellikleri varsa onları da belirtir. Sahneye giren her kişinin önce bir açıklaması yapılır:

Johnny appears at the door on left. ... he is a thin delicate fellow, something younger than Mary. He has evidently gone through a rough time. His face is pale and drawn; there is a tremulous look of indefinite fear in his eyes. The left sleeve of his coat is empty, and he walks with a slight halt.

(Johnny sol kapıdan girer. ... Mary'den birkaç yaş küçük, zayıf, hasta görünümlü bir kimsedir. Güç anlar yaşadığı bellidir. Yüzü sarı ve çökmüştür. Gözlerinde belirsiz bir korkunun ürkek bakışları vardır. Ceketinin sol kolu boştur. Duraksaya duraksaya yürür.)

O'Casey ülkesinin sorunlarını, gerçeklerini oyunda en iyi biçimde verebilmek için en küçük noktaların üzerinde titizlikle durmuştur. Onun amacı yaşam gerçeğini vermektir. Gerçeği verirken sanat gücünü de ortaya koymuş, sanatın gerçeği ile yaşam gerçeğini uyum içinde vererek iyi bir oyun yazmayı başarmıştır.

5. THE PLAUGH AND THE STARS

5.1. İzdemler

O'Casey **The Plough and the Stars**'ı 1926'da yazdı. Oyun aynı yıl Abbey'de sahneye kondu. Oyunda 1916 Paskalya ayaklanmasını ve İngilizlerin ayaklanmayı bastırmak için gösterdikleri çabaları anlattı. Erkekleri sokaklarda söylev çekerken, evlerinde çeşitli acılarla başbaşa kalan yoksul kadınları sahnede gösterdi. O'Casey sözde kahramanların yurtseverliğini yadsıyordu. Gerçekleri açıkça sahnede görmeye dayanamayan bağnazlar, oyunu yarıda kestiler. Bunlar Synge'in **The Playboy of the Western World*** adlı oyununa saldırdıkları gibi şimdi de O'Casey'ye saldırıyorlardı. Yeats sahneye çıkararak Synge'i savunduğu gibi O'Casey'yi de savundu.

Birinci perde açıldığı zaman Clitheroe ailesinin kira evlerinin oturma odası görülür. Komşuları Mrs. Gogan, Fluther, Peter ve Covey dedikodu yapmaktadırlar. Nora Clitheroe'nun giyim kuşama çok para harcamasını Mrs. Gogan yerer. Nora'nın amcası Peter Flynn ile Jack Clitheroe'nun yeğeni Covey her zaman birbirlerini kızdırmaktadırlar. Oyunun başlarında O'Casey Covey ile Peter'i din konusunda tartıştırır. Covey toplumcu bir gençtir. Yaşamın denizlerde başladığını söyler. Covey'nin Adem ile Havva'yı yadısına Fluther kızar. Tartışma ağız kavgasına döner. İrlandalıların çok duyarlı olduğu bir konuyu O'Casey sahneye getirmiştir. Covey'nin dinsel değerleri yadısına, Dublin'de bağnazların oyuna tepki göstermesine yol açtı. İrlandalıların candan bağlı oldukları dinlerini izdem olarak seçip vurgulaması O'Casey'nin cesaretini gösterir.

Jack Clitheroe Yurttaşlar Ordusunda çarpışan bir ulusçudur. O gece ulusçuların toplantısı vardır. Jack bu toplantıya gitmek ister. Nora kocasını bu işlerden çekmek, onu yuvasında görmek istemektedir. Kocasını yitirmek korkusu içindedir, İrlanda için de olsa böyle bir şeye göz yummaz. Bu korkaklık değil, soyut kavramlar için en sevdiği varlığı yitirmek istemeyen bir kadının gerçek

(*) Türkçeye çevrilmiştir: **Babayiğit**, çev. Saffet Korkut. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı, 1944 (Devlet Konservatuvarı Yayınları: 19); 2. bs. 1966 (Modern Tiyatro Eserleri Serisi: 19).

düşünceleridir. Bu yüzden on beş gün önce Yurttaşlar Ordusu adına General Connoly'den gelen, kocasının komutan olduğunu bildiren belgeyi yakmıştır. Jack'in komutan olamazsa ordudan ayrılacağını düşünür. Nora'nın doğum gününü kutlarken kocası ordudan çağrılır. Komutan olduğu haberini karısının söylemediğini anlayan Jack hiç çekinmeden karısına bağırır ve toplantıya gider. Generalden gelen komut her şeyden üstündür. O'Casey, ulusçular soyut kavramlar uğruna evlerini terkederken, evde kalan ve kocalarının eve dönmelerini bekleyen kadınları, onların acılarını bu oyunda da vurgulamıştır. Evdekiler toplantıya gidince Mrs. Gogan'ın kızıyla Nora yalnız kalırlar. Dışarıda askerlerin söylediği şarkı sesleri gelir ve perde kapanır.

İkinci perde bir meyhaneyi gösterir. Meyhanede Rosie Redmond adlı bir fahişe dolaşmaktadır. Bir fahişenin sahnede görülmesi bağnazları kızdırmıştır. Onlar İrlandalı bir kadın sanki fahişe olamazmış gibi yazara karşı çıkmışlardır. O'Casey'nin gerçekleri sahnede açıkça göstermesine katlanamamışlardır. Dışarıda «Artık silah düşüncesine kendimizi alıştırmalıyız... Kendimizi silah kullanmaya alıştırmalıyız... Arıtan, yücelten bir yanı vardır kan dökmenin, bunu korkunç bir şey sayan ulus, erkekliğini yitirmiştir,» diye söylev verilirken meyhanede Rosie, Fluther, Covey ve Peter özgürlük üzerine konuşmaktadırlar. Covey «ekonomik özgürlük olmadan, özgürlüğün yararı ne» der. Onlar böyle konuşurlarken dışarıda söylev verenin şöyle dediği duyulur:

The last sixteen months have been the most glorious in the history of Europe. Heroism has come back to the earth. War is terrible thing, but war is not an evil thing. People in Ireland dread war because they do not know it. Ireland has not known the exhilaration of war for ever a hundred years. When war comes to Ireland she must welcome it as she would welcome the Angel of God!

(Son on altı ay Avrupa tarihinde en onurlu yeri almıştır. Kahramanlık dünyaya geri geldi. Savaş korkunç bir şeydir, ama kötü değildir. İrlandalılar tanımadıkları için ondan korkarlar. İrlanda yüz yıldır savaşın sevincini tatmadı. Savaş geldiği zaman İrlanda onu Tanrının meleğini karşılar gibi karşılamalıdır!)

Kendisine yaklaşan Rosie'ye özgürlük üzerine söylev veren Covey, kadının niyetinin başka olduğunu anlayınca dışarı çıkar. Mrs. Gogan'la Bessie Burgess ağız kavgasına tutuşup birbirlerinin eksikliklerini yüzlerine vururlar. Bu iki karşıt durum bize ulusçu kahramanlarla halkın arasında nasıl bir uçurum olduğunu gösterir. Perdenin sonunda Brennan, Langon ve Clitheroe ellerinde bayraklarla meyhaneye girerler. İrlanda için her şeye katlanacaklarına söz verirler, «İrlanda analarımızdan, karılarımızdan da önemlidir,» derler. Arkalarından Fluther ve Rosie sarhoş ve çok neşeli olarak sahnede görülürler. Şarkı söyleyerek, kolkola uzaklaşırlar. Clitheroe marş söylerken perde kapanır.

İrlandalıları savaşa çağıran kahramanları bu perdede yazar söylevleri ile göstermiştir. Bu kahramanlar halkı İngiliz birliklerine karşı savaşa çağırılmaktadırlar. O'Casey işte bu noktada durur. Savaş yapılacaksa silahsız, her çeşit baskıya karşı olmalıdır, dinsel, toplumsal, düşünsel, her çeşit baskıya. Dar kafalıları toplumdan ayıklayıp, sağlam beyinler üzerine sağlam bir toplum kurma amacıyla olan O'Casey, söylev veren ulusçu kahramanların boşluğunu, yapılması gerekeni yapmadıklarını bu oyunda bir kez daha vurgulamış, İrlanda'nın gerçeklerine inmiştir. İrlandalıları savaşa çağıran bu ulusçular, mutsuz İrlanda halkının dertlerine çare bulmaktan çok uzaktırlar. Yoksul halkı arkalarından sürüklemişlerdir. Ayaklananların çoğu amaçlarının ne olduğu bilmiyorlardı. Yoksul halkın bilinçsiz ayaklanması yazarın üzerinde önemle durduğu izdemlerden biridir.

Üçüncü perdede olaylar Clitheroe'ların evlerinin olduğu sokakta geçer. Nora kocasını aramaya çıkmıştır. Kocasının nerede olduğunu sorduğu zaman, ona utanılacak bir şey yaptığını, evine gidip cesaretle oturmasını söylerler. Nora, Mrs. Gogan'a şöyle yakınır:

I can't help thinkin' every shot fired'll be fired at Jack, an' every shot fired at Jack'll be fired at me. What do I care for th' others? I can think only of me own self... An' there's no weman gives a son or a husband to be killed—if they say it, they're lyin', lyin' against God, Nature, an' against themselves.

(Her silah sesi duyuşumda onun Jack'e yöneldiğini düşünmeden edemiyorum. Ona yönelen her silah bana da yöneliyor.

Neden başkalarını düşünüyüm? Yalnız kendimi düşünürüm... Hiçbir kadın oğlu ya da kocası ölsün istemez—eğer onlar istiyorlarsa, yalan söylüyorlar, Tanrıya karşı, Doğaya karşı, kendilerine karşı yalan söylüyorlar.)

Onun bu haykırışındaki içtenlik, doğruluk gözden kaçmıyor. Onun yüreğinde sevgi her şeyden üstün. Sözde kahramanlar gibi boş sözler de etmiyor. Kocasını yitirme tehlikesi ile karşılaşan bir kadının duyduklarını korkusuzca söylüyor. Onun bu açık yürekliliğini, içtenliğini ulusçu kahramanlarda göremiyoruz. Nora yine kızgınlık içinde şu gerçeği ortaya koyar:

I tell you they're afraid to say they're afraid... Oh, I saw it, I saw it, Mrs. Gogan... At th' barricade in North King Street I saw fear glowin' in all their eyes. ... An' some o' them laughed at me, but th' laugh was a frightened one... An' some o' them shouted at me, but th' shout had in it th' shiver o' fear... I tell you they were afraid, afraid, afraid!

(Korkuyorum demekten korkanlar gördüm, gördüm Mrs. Gogan... North King Caddesindeki barikatta gözlerden korku okunuyordu. ... Bazıları bana güldü, ama bu gülüş korku doluydu. Bazıları bana seslendi, ama bu sesleniş korku doluydu. Korkuyorlardı, korkuyorlardı, korkuyorlardı!)

Nora tutumu ve davranışı ile bize, gerçekçiliğin babası sayabileceğimiz Ibsen'in **Bir Bebek Evi*** adlı oyununun kadın kahramanı Nora'yı anımsatıyor. Ibsen'in Nora'sı kocası tarafından bir oyuncak olarak görülen, çocuksu bir kadındır. O'Casey'nin Nora'sı da çevreyle ilgilenmeyen, kocasına sık ve güzel görünmeyi düşünen bir kadındır. Ama her iki oyunda da bebek davranışı gören bu kadınlar, kocalarından daha üstün ve güçlü olduklarını, gerçekleri kocalarından daha iyi gördüklerini kanıtlamışlardır. Nora Clitheroe korktuğunu gizlemez, kocası için yapamayacağı şey yoktur. Nora Helmer kocasını kurtarmak için elinden geleni yapmış, onun mutluluğu için çalışmıştır. Toplumdaki yerleri, sözde onurları için iki erkek de karılarını kırmışlardır. Onlar için önemli olan karıları değil, çevredir. Her iki oyunda da güçlü olan kadındır.

(*) Türkçeye çevrilmiştir: Nora: Bir Bebek Evi, çev. Cevat Memduh Altar. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı, 1942 (İskandinav Klasikleri: 1); 2. bs. 1959; 3. bs. Nora: Bebeğin Evi. Ankara: Kültür Bakanlığı, 1977 (Dünya Tiyatro Eserlerinden Tercüme: 1).

Nora yakınırken, ayaklanma sırasında karışıklıktan yararlanan Bessie, çaldığı mallarla görülür. Başında yeni bir şapka, elinde üç şemsiye ile bisküviler vardır. Kentte İngiliz birlikleri ile çarpışmalar olurken, yoksul halkın yağmaya kalkmasını yazar alaylı bir biçimde gösterir. Bu sırada yaralı bir arkadaşını taşıyan Clitheroe sokaktan geçerken Nora ile karşılaşır. Nora sevinç içindedir, onu aradığını söyleyince, Clitheroe arkadaşları arasında küçük düşeceğini, durumunun sarsılacağını düşünerek, General Connoly'den gelen telgrafı Nora'nın vermediğinde olduğu gibi, bu kez de onu azarlar. Onun sevgisine aldırılmaz gibidir, önemli olan ordudaki durumudur. Nora'nın yakınmalarını, yalvarmalarını dinlemez ve gider. Mrs. Gogan'ın kızı hastadır, Bessie kurşun yağmuru altında sokağa çıkıp doktor çağırmak cesaretini gösterir. Sokağa çıkarken Tanrıya şöyle yakarır:

Oh, God, be Thou my help in time o' trouble. An' shelter me safely in th' shadow of Thy wings!

(Tanrım, güç durumlarda benden yardımını esirgeme. Kanatlarının gölgesinde güvenle koru beni!)

Dördüncü perdede aradan birkaç gün geçmiştir. Mrs. Gogan'ın kızı ölmüş, Nora üzüntüden çocuğunu düşürmüştür. Mrs. Gogan'ın kızının tabutu başında Covey, Fluther, Peter iskambil oynamaktadırlar. Bessie Nora'yı uyutmuştur. Clitheroe'nun ordudan arkadaşı Brennan, Clitheroe'nun ölüm haberini getirir. Clitheroe'nun karısına iletilmesini istediği son sözleri şöyledir:

Tell Nora to be brave; that I'm ready to meet my God, an' that I'm proud to die for Ireland.

(Nora'ya cesur olmasını söyleyin, ben Tanrıma kavuşmak üzereyim ve İrlanda için ölmekten gurur duyuyorum.)

General Connoly de Nora'ya şu iletiyi yollamıştır:

Commandant Clitheroe's end was gleam of glory. Mrs. Clitheroe's grief will be a joy when she realizes that she has had a hero for a husband.

(Komutan Clitheroe'nun ölümü parlak bir şereftir. Mrs. Clitheroe koca diye bildiği erkeğin bir kahraman olduğunu öğrenince, acısı sevince dönüşecektir.)

Clitheroe ölmüş, arkada çeşitli acılarla başbaşa bir kadın bırakmıştır. Sözler ne denli parlak olursa olsun, kocasının yerini tutmayacaktır. Nora ölmüş bir kahraman değil, kocasını sağ ve mutlu yanında görmek istemektedir. Bu perdede olaylar çok yoğunudur. Bessie, pencereye giderek «Jack, Jack» diye bağırarak Nora'yı yatıştırmaya çalışırken, dışardan gelen bir kurşunla vurulur. İçeri giren askerler çay içmeye koyulurlar ve Bessie, Nora, aile ocağı sönen başka insanlarla alay edercesine «sönmesin aile ocağı» diye bir şarkı tutturlar.

O'Casey'nin önemle üstünde durduğu izdem savaştır. Savaşın yıkıcı etkilerini ve halkı ne denli mutsuz kıldığını bu oyunda göstermiştir. Nerede olursa olsun, savaş yoksul halkın mutsuzluğudur düşüncesini işlemekten bıkmamıştır. Ulusçu önderlerin anlayışsız davranışları, mutsuz Dublin halkı yazarı düşündüren konulardır. Oyunda bireysel değil, toplumsal trajedi ele alınır.

Yazar kahraman kavramına bu oyunda da karşı çıkar. Onun için acılara katlanan yoksul halk, kadınlar kahramandır. Söylev vermek, İrlanda uğruna ölmek yazar için kahramanlık değildir. Bu oyunda da ele aldığı izdemleri başarıyla sergileyen yazar, İrlanda'nın gerçeklerini ve kendi gözlemlerine dayanarak yaptığı yorumu bize göstermiştir.

5.2. Kişiler

O'Casey bu oyunda tarihsel olayları anlatmıştır. Kişilerini kira evlerinde oturan, her gün Dublin'de rastlayabileceğimiz, sıradan insanlardan seçmiştir. Oyunun kişileri iyi çizilmiş, onların kendilerine özgü özellikleri belirtilmiştir. Dışavurumculuğu (expressionism) deneyen yazarın bu oyununda sivriye kişiler yoktur. Oyunun yükü bir iki kişi üzerinde değildir. Yazar yoksul bir mahalleye toplu olarak bakmıştır. Oyunda Juno gibi bir kişi yoktur. Onlar küçük insanlardır, ama güç durumlarda, yapılması gerekeni yaparlar. Birbirlerine en tehlikeli anda da yardım etmekten çekinmezler. Kavgaları, gürültüleri, acıları ve sevinçleri ile tipik İrlandalıdır. Fahişe Rosie, gerçeği vurgulamak için konmuş bir kişidir. Covey toplumcudur, Fluther ile Peter'ı din ve toplumculuk üzerine konuşarak kızdırır. Her konuştuğu kişiye büyük bir coşkuyla, okuduğu toplumcu görüşü savunan kitaplardan söz eder. Oyun boyunca, küçük düşürücü anlamına gelen «deragatory» söz-

cüğünü kullanır. Fluther sanki Falstaff'ın ikinci baskısıdır (Robinson, 1939:161). Kavgada çabuk parlayan, sakinleşmeye yüz tuttuğu zaman da içindeki şeytanın dürtüsüyle tekrar parlayan bir kişidir. Davranışları, konuşmalarıyla gülünç durumlar yaratır.

Mrs. Gogan, Bessie, Peter, Jack, Nora, Fluther ve Rosie ile O'Casey Dublin halkını Abbey Tiyatrosuna getirmiş gibidir. Yazar kişilerden çok olayların anlamı üzerinde durduğu için, oyunu götürecektir güçte bir kişi yaratmamış, yoksul mahalle halkının yaşayan tiplerini kullanarak olayları vurgulamıştır. Toplum trajedisi olduğu için oyunda baş kişi olmaması, kişilerin aynı düzeyde olması uygundur. Oyunun türüne göre kişiler başarıyla yaratılmıştır.

5.3. Teknik

Tiyatro yazarlığı da başka sanatlarda olduğu gibi devrimci değişimi gerektiren bir sanattır. Bu oyunda O'Casey'nin doğalcı akımın sınırlarından çıktığını görüyoruz. **The Plough and the Stars** kurgusu bakımından epik tiyatroya yakın bir oyundur. Gülünç ve acıklı sahnelerin arka arkaya gelmesi, kişilerin düşünceleri gereken ciddi sorunlar varken birbirleriyle bir hiç uğruna didişmeleri, bize bir an için de olsa acıları unutturur ve duygulanmamızı önler. Bu da epik tiyatro ögesidir.

Gerçekleri en iyi biçimde göstermek kaygısı içinde olan O'Casey bu kez de dışavurumculuğu deniyor. Işık oyunları ve simgelerle iç dünyayı yansıtma yoluna gidiyor. İkinci perdede söylev veren kahramanın gölgesi meyhaneye düşmektedir. Dışarıda, İrlanda halkı en ateşli sözlerle silahlanmaya çağılırken, meyhanede Rosie ile Covey arasında geçen konuşmalar, Mrs. Gogan'la Bessie'nin ağız kavgaları, söyleve çok karşıt bir durum yaratır. Dışavurumculuktan yararlanan yazar, söylemek istediğini en kısa yolla ve etkili biçimde vermiştir. Olaylara önem verilmesi de dışavurumculuğun bir özelliğidir.

Acıklı sahneleri gülünç sahnelerle bölen yazar, yabancılaştırma etmeninden yararlanarak duygulanmamızı önler. Üçüncü perdede İngiliz birlikleriyle İrlandalılar arasında çarpışmalar olmakta ve bir savaş gemisi kenti topa tutmaktadır. Kentte kan gövdeyi götürürken, yağmaya katılan Bessie'nin çaldığı mallarla sahnede görülmesi çok gülünçtür. Juno gibi Bessie de yazarın acıklı güldürüye en iyi uyan kişisidir. Bessie komşusundan aldığı bir araba

ile yağmaya çıkarken Mrs. Gogan'ın ondan arabayı almaya kalkması bir kavgaya yol açar. İkinin araba için çok ciddi bir tartışmaya girmeleri, sorunu mahkemedeymiş gibi çözümlemeye kalkmaları çok gülünçtür. Bu sahnenin ardından trajik bir sahne gelir: Nora ile kocasının karşılaşmaları. Clitheroe, kendisinden gitmemesini isteyen Nora'yı göz yaşları içinde bırakarak çarpışmaya gider. Bu trajik olayı yine gülünç bir sahne izler: Cebinde yarı dolu bir viski şişesi, başında mavi bir kadın şapkası, ellerinde yağma ettiği mallarla Fluther girer. Sarhoştur ve sevinç içinde şarkı söyler. Dördüncü perdede Nora kocasının ölüm haberiyle çılgına dönmüşken, Covey, Peter ve Fluther'ın, Mrs. Gogan'ın kızının tabutu başında iskambil oynamaları, Bessie'nin ölümünden sonra İngiliz askerlerinin şarkı söylemeleri, O'Casey'nin hem alaycı tutumunu, hem de gülünç ve acıklı olayları birbirine kaynaştırmadaki başarısını gösterir. Bu, aynı zamanda, bir acıklı güldürü olan oyunda denge sağlar (Styan, 1962:149).

O'Casey oyunlarında güldürüye çok önem vermiştir. O'Casey'ye göre (1957:202) insanlar gülmeden yaşayamazlar: «Kızdığımız, aptalca bulduğumuz şeylere karşı gülerek içimizi boşaltabiliriz.» Gülmek, alay etmek, bir arınmadır O'Casey için. Kendine güldürü gücü vermesi için Tanrıya şöyle yakarır (1957:207):

Oh, Lord, give us a sense of humour with courage to manifest it forth, so that we may laugh to shame the poms, the vanities, the sense of self-importance of the Big Fellows that the world sometimes sends among us, and who try to take our peace away, Amen.

(Tanrım, bize gülmece duygusu ile onu açıkça gösterebilmemiz için cesaret ver ki, aramıza karışıp huzurumuzu bozan Aptal Kişilerin gülünçlükleri, boş yücelikleri ve kendilerini bir şey sanmaları ile alay edelim, amin.)

Bu sözlerden, O'Casey'nin güldürüye ne denli önem verdiği anlaşılıyor. Güldürü oyunlarına canlılık katmıştır. Gerçekler güldürü havasıyla verilince daha da etkili olmuştur.

Bu oyunun konusunun da İrlanda'nın sorunları olmasına karşın, ilk iki oyununun olay örgüsünden değişiktir, çünkü olaylar uzun sürer ve çeşitlidir. Yazar da değişik dramatik öğeler kullanır. Birinci ve üçüncü perdede doğalcılığı deneyen yazar, ikinci perdede dışavurumculuğu denemiştir.

Oyunu renklendirmek için, Peter Flynn'a tarihsel giysiler giydirmiştir.

Halkın dilinden yarattığı şiirsel dili bu oyunda da kullanır. Bessie ile Mrs. Gogan kilise törenlerinin dilini kullanırlar. İrlandalılar dini bir kurtuluş yolu olarak görmektedirler. Sığınacak başka şeyleri kalmamıştır. O'Casey Dublinlilerin dine dört elle sarılmalarıyla alay eder. Bunun için kimi kişilerini kilise diliyle konuşturur.

Bu oyunda İrlanda'nın gerçeklerini verirken, yeni dramatik öğeler kullanarak oyunun olay örgüsünü yetkin kılması ve kişilerini iyi çizmesi, O'Casey'nin değişim ve gelişim içinde bir yazar olduğunu gösterir.

6. SONUÇ

Lady Gregory, Yeats, Synge gibi öncülerin çabalarıyla kurulan İrlanda ulusal tiyatrosu, ilk günlerindeki gücünü sürdürmemiştir. Kurucuların ülkeleri tiyatrolarını her tür dış baskıdan uzak tutmak ve gerçeği olduğu gibi göstermekti. Başlangıçta ilkelerinden ödün vermediler. Tiyatroları siyasal çıkar aracı olmadı.

Ulusal tiyatronun önemini yitirmesinde, ülkenin içinde bulunduğu siyasal ve toplumsal çalkantının da etkisi olmuştur. Abbey Tiyatrosu halkın desteğinden yoksundu. Sahnede gerçeği görmeye dayanamayan halk tiyatroyu benimsememişti. Tiyatronun ayakta kalabilmesi için sağlam beyinler üzerine kurulmuş sağlam bir toplum gerekiyordu.

Abbey Tiyatrosu yazarlarından olan O'Casey, düş peşinde koşan ulusçuları, kendi sorunları karşısında ilgisiz kalan Dublin halkını, mutsuz işçi sınıfını tiyatroya getirdi. Kişilerini kendi dilleleriyle konuşturdu, onları oldukları gibi gösterdi. İrlanda halkına gülünç yönlerini gösterip kendi kendilerine gülmeyi öğretti.

Sanat yaşamının ilk döneminde yazdığı oyunlarda gerçekleri vermekle yetinen, çözüm yolunu göstermeyen O'Casey, ikinci dönemde toplumcu görüşü savunmuş, ülkesi için uygun bulduğu çözüm yolunu genelleştirmiştir.

KAYNAKÇA

- Boyd, E. A. (1918) **The Contemporary Drama of Ireland**. Dublin: Talbot Press.
- Çapan, C. (1966) **İrlanda Tiyatrosunda Gerçekçilik**. İstanbul: İ. Ü. Edebiyat Fakültesi (yayın no. 1194).
- Gwynn (1924) **Ireland**. London: E. Benn.
- Nutku, Ö. (1963) **Modern Tiyatro Akımları**. Ankara: Dost.
- O'Casey, S. (1957) **The Green Crow**. London: W. H. Allen.
- . (1967) **Collected Plays**, vol. 1. London: Macmillan.
- Robinson, L. (1939) **The Irish Theatre**. London: Macmillan.
- Styan, J. L. (1962) **The Dark Comedy**. Cambridge: Cambridge University Press.